

पोखरा महानगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

वर्ष : २ पोखरा खण्ड : २१ २०७५ जेष्ठ १० गते

भाग १

पोखरा महानगरपालिकाको

स्वास्थ्य नीति २०७४

१. पृष्ठभूमि :

नेपालको संविधानले स्वास्थ्य सेवालाई जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिसकेको सन्दर्भमा देशको स्वास्थ्य नीतिलाई समानुकूल प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नको लागि स्थानीय सरकारको स्वास्थ्य नीति तयार गर्नु पर्ने र संविधान तथा कानूनले प्रत्याभूत गरेका स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकार कार्यान्वय गर्नु महानगरपालिकाको समेत दायित्व हो भन्ने तथ्यलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय सरकारका स्वास्थ्य नीतिहरु व्यवस्थित गर्ने तथा नागरिकको स्वास्थ्य र देशको समग्र विकास बीच

सम्बन्ध कायम राख्ने उद्देश्यले विगतमा गरीबी र द्वन्द्वका बावजुद पनि नेपालले स्वास्थ्य क्षेत्रमा उल्लेखनीय सफलता हासिल गरेको छ । संक्रामक रोगहरू नियन्त्रणमा प्राप्त उपलब्धिहरूलाई कायम राख्नु, नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युदरलाई घटाउनु, बह्रदै गएको नसर्ने रोगको प्रकोप नियन्त्रण गर्नु र कुनै पनि बेला हुनसक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् व्यवस्थापन तत्काल गर्नु, स्वास्थ्य सेवावाट पहुँचमा पुग्न नसकेका नागरिकलाई सेवाको क्षेत्रमा समेट्ने, जेष्ठ नागरिक, शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका, एकल महिला, गरीब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्व हो । यिनै प्रतिकूल अवस्थालाई आधार मानेर स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी यस क्षेत्रका समस्यालाई न्युनिकरण गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व हो । जनउत्तरदायी एवं कुशल व्यवस्थापनको माध्यमबाट आवश्यक सबै स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी प्राप्त भएका उपलब्धिहरूको रक्षा गर्दै, स्वास्थ्य क्षेत्रका विद्यमान चुनौतीहरूलाई सही ढङ्गले सम्बोधन गर्दै नागरिकको स्वास्थ्य सेवालाई व्यवस्थित रूपमा संरक्षण, सुधार र पुनस्थापित गर्न पस्तुत “पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका स्वास्थ्य नीति २०७४” तयार गरी जारी गरिएको छ ।

२. समस्याहरू तथा चुनौतीहरू :

नेपालको सन्दर्भमा हेर्दा स्वास्थ्य क्षेत्रले कतिपय उल्लेखनीय सफलता हासिल गरिसकेको र स्थानीय सरकारले सम्बोधन गर्नु पर्ने समस्या र चुनौतीहरू अभै विद्यमान छन् । केही प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू निम्नानुसार छन्:

- क. संविधानको भावना अनुसार सबै क्षेत्र, तह, वर्ग र समुदायका नागरिकका लागि ग्रामिण तथा सहरी क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवाको सर्वसुलभ पहुँच पुऱ्याउन आवश्यक छ ।
- ख. ५ वर्षमुनिका बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलाहरूमा रहे

- को न्यूनपोषण तथा शहरी क्षेत्रमा रहेको मोटोपनलाई उचित सम्बोधन गर्नु आवश्यक छ ।
- ग. बढ्दो खाद्य असुरक्षा तथा प्राकृतिक विपदले सृजना हुने मानवीय स्वास्थ्य समस्याहरूको उचित ब्यावस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
- घ. क्यान्सर, उच्चरक्तचाप, मुटुका रोगहरू, मधुमेह, मिर्गौला, कले जो र फोक्सोका रोगहरूका साथै मानसिक रोग, दन्त रोग जस्ता नसर्ने प्रकृतिका रोगहरूको प्रकोप बढ्दो छ । त्यसैगरी सडक दुर्घटना र चोटपटकबाट हुने मृत्युको संख्या दिन प्रतिदिन बढ्दो छ ।
- ङ. प्राथमिक स्वास्थ्य, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य, मानसिक स्वास्थ्य, मुख स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वास्थ्य, व्यवसायजन्य स्वास्थ्य, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य, विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन आदीमा महानगरले पर्याप्त प्राथमिकता दिन आवश्यक रहेको छ ।
- च. गुणस्तरीय औषधीमा महानगरवासीको पहुँच, औषधीको समुचित प्रयोग र वितरण प्रभावकारी र जनमुखी बनाउनु आवश्यक छ ।
- छ. विद्यमान प्रयोगशाला सेवा र औषधी उपकरण आदिको मापदण्ड अनुसारको गुणस्तरयुक्त र नियमित आपूर्ति सुनिश्चित गर्नु पर्ने छ ।
- ज. स्थानीय आवश्यकता अनुसार सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्ने, उपयुक्त सीप र दक्षता भएका विभिन्न तह र प्रकार का स्वास्थ्य जनशक्तिको सन्तुलित उत्पादन, स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मीहरूको निरन्तर उपस्थिति, स्वास्थ्यकर्मीहरूको सुरक्षा आदिमा देखिएका जटिलताहरूलाई योजनाबद्ध रूपमा सम्बोधन गर्न आवश्यक छ ।
- झ. स्वास्थ्यमा निजी क्षेत्रको लगानीलाई आम नागरिकको हितमा

प्रभावकारी बनाउन र उपयुक्त ठाउँमा लगानी वृद्धि गर्नु जरूरी छ ।

- य. महानगरपाकाले स्वास्थ्य क्षेत्र सँग सम्बन्धित ऐन नियम एवं सो को कार्यान्वयन गर्न आवश्यक निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू यथासिघ्र तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।
- ट. स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न तहका सरकारी निकाय, संघ संस्था तथा निजी क्षेत्रका बीचका कार्यक्रमलाई समन्वय गरी प्रभावकारी बनाउनु जरूरी छ ।

३ निर्देशक सिद्धान्त तथा आधारहरू :

३.१ निर्देशक सिद्धान्त :

महानगरले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको अधिकार सुनिश्चित गर्न तयार गरिएको स्वास्थ्य नीति

२०७४' का निर्देशक सिद्धान्त निम्न वमोजिम छन् :

- आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा महानगर वासीको मौलिक अधिकार सुनिश्चित गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवामा समता मुलक पहुच सुनिश्चित गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,
- बहु क्षेत्रिय साभेदारी तथा सहकार्य गर्ने,
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने,
- स्वास्थ्य प्रवर्धनलाई प्राथमिकता दिने,

३.२. नीति निर्माणका आधारहरू :

वर्तमान नेपालको संविधान,

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४,

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको कार्य विस्तृतीकरण,

विद्यमान राष्ट्रिय नीति, रणनीति निर्देशिका मापदण्ड, कार्यक्रम तथा सूचकहरू,

दीगो विकास लक्ष्यहरु,

विगत देखिका उपलब्धीहरु तथा स्थानीय परिस्थिति, आवश्यकता र प्राथमिकता,

४. भावी सोच :

सबै महानगरवासीहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र भावनात्मक रूपमा स्वस्थ रही उत्पादनशील र गुणस्तरीय जीवन यापन गर्न सक्षम हुने ।

५. ध्येय :

नेपालको संविधानले नागरिकलाई दिनुपर्ने भनी किटान गरेको निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा निरन्तर उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य सेवासंग आवद्ध संस्था वा निकायले प्रदान गरी आएका क्षेत्रगत सेवालाई सरोकारवालाहरु सम्म सुव्यवस्थित ढगले पुर्याउन आवश्यक निर्देशन गर्ने, आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालाई व्यवस्थित रूपमा लागु गर्न बाध्यकारी बनाउने ।

६. लक्ष्य :

न्यायसंगत एवं जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवामा महानगरवासीको पहुँच बृद्धि गर्ने ।

७. उद्देश्यहरू :

‘पोखरा लेखनाथ महानगर स्वास्थ्य नीति, २०७४’ का उद्देश्यहरू :

क. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउने ।

ख. प्रभावकारी एवं जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणाली मार्फत गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने ।

ग. महानगरवासीको स्वास्थ्य सुरक्षा अभिवृद्धि गर्ने ।

घ. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा बहुक्षेत्रीय साभेदारी र जनसहभागिता प्रवर्द्धन गर्ने ।

८ नीतिहरु

माथि उल्लेखित उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि निम्नानुसारका नीति तथा रणनीतिहरु अवलम्बन गरिने छ ।

८.१ सर्वब्यापी पहुँचको अवधारणा अनुसार महानगरवासीलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउने ।

८.१.१ राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु महानगरका सबै वडाहरुमा कम्तीमा एक स्वास्थ्य संस्था स्थापना गरी निःशुल्क उपलब्ध गराईनेछ ।

८.१.२ नागरिकहरुको पहुँच पुग्ने गरी चिकित्सकीय सेवा, प्रयोगशाला सेवा तथा अनुसन्धान कार्यहरु गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरु स्थापना गरी स्वास्थ्य प्रवर्धन, रोग रोकथाम, उपचार र पुनःस्थापना सेवा उपलब्ध गराइने छ ।

८.१.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई बाल, किशोर किशोरी, अपांग तथा जेष्ठ नागरिक मैत्री संस्थाको रूपमा विकास गरिने छ ।

८.१.४ हाल सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरु आवश्यकता अनुसार समायोजन तथा स्थानान्तरण गरिनेछ ।

८.१.५ सबै विद्यालयहरु तथा पचास जना भन्दा बढी कर्मचारी र कामदार रहेका संघ संस्थाहरुमा प्राथमिक उपचारको व्यवस्था सुनिश्चित गरिने छ ।

८.१.६ समुदायमा आधारित स्वास्थ्य स्वयंसेवक, स्वास्थ्य आमा समूह, टोल विकास संस्था जस्ता संघ संस्था र आम नागरिकहरुको परिचालन गरी स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाईनेछ ।

८.२. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय, जवाफदेही एवं समतामूलक बनाउने ।

- ८.२.१ नसर्ने प्रकृतिका रोगहरूको नियन्त्रण तथा उपचार, मुख स्वास्थ्यको प्रवर्धन एवं सडक दुर्घटना न्यनिकरण तथा उपचारको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ८.२.२ आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालार्ई परिभाषित गरी आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा प्रेषणको व्यवस्थालार्ई सुदृढ गरिनेछ।
- ८.२.३ रक्तसंचार सेवालार्ई आम नागरिकको सहज पहुँचमा पुर्याउन संस्थागत सुधार तथा विकास गरिनेछ ।
- ८.२.४ स्वास्थ्य संस्थामा औषधीको अभाव हुन नदिनका लागि नियमित तथा आपतकालीन रुपमा औषधी खरिद, माग तथा आपूर्तिको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- ८.२.५ महानगर अन्तरगत खपत हुने औषधि खरिदमा गुणस्तरीय स्वदे शी उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- ८.२.६ स्थानीय स्तरमा औषधि तथा अन्य औषधिजन्य सामाग्रीको अधिकतम मूल्य निर्धारण गरी नियमन गरिनेछ ।
- ८.२.७ समुदायबाट सञ्चालित फार्मेसीको व्यवस्थापनका लागि सहजिकरण तथा नियमन गरिने छ ।
- ८.२.८ खोप सेवालार्ई थप प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न आवश्यकताको आधारमा नयाँ भ्याक्सिनहरू थप गर्ने र आपूर्ति व्यवस्थापनमा महानगर को क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- ८.२.९ बालबालिका सम्बन्धि स्वास्थ्य समस्याहरूको पहिचान गरी स्वास्थ्य प्रवर्धन, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा प्राथमिकता दिई स्वस्थ र सक्षम नागरिक बनाउने आधार तयार गरिनेछ ।
- ८.२.१० किशोर किशोरी मैत्री यौन तथा प्रजनन लगायत अन्य स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरिनेछ ।
- ८.२.११ महिला सम्बन्धि स्वास्थ्य समस्याहरूको पहिचान गरी स्वास्थ्य

प्रवर्धन, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा प्राथमिकता दिई उत्पादनशील जीवन यापन गर्न सक्षम बनाईनेछ ।

८.२.१२ आमाको स्वस्थ जीवन नै भविष्यको स्वस्थ जनशक्ति निर्माणको आधारशिला हो भन्ने तथ्यलाई आत्मसाथ गर्दै आमा तथा नवजात शिशुको समग्र स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न गर्भावस्था र सुत्केरी अवस्थामा महिलाको स्वास्थ्य प्रवर्धन तथा स्वास्थ्य रक्षा गर्न विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

८.२.१३ महानगर भित्रका जेष्ठ नागरिकका लागि तोकिएका उपचार सेवा सरकारी, नीजि तथा अन्य अस्पतालहरुबाट निःशुल्क गरिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

८.२.१४ प्रत्येक वडामा जेष्ठ नागरीकहरुको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण गर्ने व्यवस्था तथा स्थानिय सघं संस्था परिचालन गरी हेरचाह केन्द्र वा क्लब एवम् घरैमा सेवा दिने जस्ता विशेष व्यवस्था मिलाईनेछ ।

८.२.१५ महानगर भित्रका शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक अपांगता भएका व्यक्तिहरु, विपन्न तथा लैगिक हिंसा प्रभावित व्यक्तिहरुलाई प्राथमिकतामा राखी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराईने छ ।

८.२.१६ मानसिक रोगसँग सम्बन्धित विविध पक्षहरुको उचित सम्बोधन गर्न पुनःस्थापना लगायतका रणनीतिक गतिविधिहरु सञ्चालन गरिने छ ।

८.२.१७ महानगर अर्न्तगत हाल संचालनमा रहेका सरकारी अस्पतालहरुलाई विशेषज्ञ सेवा सहितको प्रेषण अस्पतालको रुपमा स्तरोन्नती गरिनेछ ।

८.३. पोषण तथा स्वास्थ्यवर्धक खाद्यपदार्थको प्रवर्धन, उत्पादन, पहुँच र प्रयोग बिस्तार गर्ने ।

८.३.१ कृषि क्षेत्रसँगको समन्वयमा स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थ तथा अर्गानिक खेतीको स्थानीय उत्पादन, पहुँच र उपभोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

- ८.३.२ करेसावारी लगायतका घरायसी उत्पादनलाई प्रवर्धन गरी पोषिलो तथा स्वास्थ्यवर्धक खाद्यपदार्थहरूको उपभोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- ८.३.३ मानव स्वास्थ्यमा हानी गर्ने प्रशोधीत, तयारी तथा अन्य खाद्यपदार्थको उपभोगलाई निरुत्साहित गरिने छ ।
- ८.३.४ खाद्यपदार्थको उत्पादन, भण्डारण, प्रशोधन तथा विक्री वितरणका क्रममा स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर पार्ने खालका रसायनिक पदार्थ विषादी तथा अखाद्यवस्तुहरूको मिसावट र प्रयोगलाई नियन्त्रण तथा नियमन गरिनेछ ।
- ८.३.५ महिला तथा बालबालिकाहरूको पोषण अवस्थाको सुधारको लागी खाद्य विविधीकरण तथा सन्तुलित आहार उपभोगमा जोड दिइनेछ ।
- ८.३.६ स्वच्छ र सुरक्षित वधशालाको मापदण्ड तयार गरी स्वस्थकर मासु बिक्री वितरणको व्यवस्था मिलाईने छ ।
- ८.३.७ पिउने पानीको गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गरी प्रभावकारी रूपमा नियमन गरिनेछ ।
- ८.४. आयुर्वेद तथा बैकलीक चिकित्सा पद्धतीहरूलाई विकास तथा विस्तार गरी समन्वयत्माक रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने ।**
- ८.४.१ विशेषज्ञ तथा अन्तरङ्ग सेवा सहितको महानगरीय आयुर्वेद चिकित्सालय स्थापना र सञ्चालन गरिने छ ।
- ८.४.२ महानगर अन्तरगतका अस्पतालहरूमा आयुर्वेद चिकित्सक, र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा लगायतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आयुर्वेद सहायकहरूको व्यवस्था गरी एकिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिनेछ ।
- ८.४.३ स्थानिय जडिवुटी पहिचान, उत्पादन, संरक्षण तथा प्रशोधनलाई व्यवसयीकरण गर्न प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गरिने छ ।
- ८.४.४ आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा औषधी तथा जडीवुटी जन्य सामाग्रीको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागी प्रभावकारी नियमको व्यवस्था मिलाइने छ ।

- ८.४.५ आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा अनुसन्धान पदितलाई अभिवृद्धी गरिनेछ ।
- ८.४.६ वैकल्पिक चिकित्सा सेवाहरूलाई स्वास्थ्य सेवाको मूलधारमा ल्याउन मापदण्ड निर्धारण गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा विस्तार गरिनेछ ।
- ८.५. स्वास्थ्य सम्बन्धि संदेश एवं सूचना प्रवाहलाई गुणस्तरीय तथा प्रविधिमैत्री बनाई स्वास्थ्य प्रवर्धनका साथै नागरिकको स्वास्थ्य सम्बन्धि सूचना पाउने मौलिक हक प्रत्याभूत गर्ने ।
- ८.५.१ स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार मार्फत नागरीकलाई स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन सुसूचित गरिने छ।
- ८.५.२ सेवा प्रदायकलाई स्वास्थ्य सूचना प्रवाहमा जिम्मेवार बनाउदै सूचनामैत्री स्वास्थ्य संस्थाको विकास गरिने छ।
- ८.५.३ स्वास्थ्य सेवाग्राहीको सूचनाको गोपनियता र हकलाई सुनिश्चित गर्न कार्यविधि बनाई लागू गरिने छ।
- ८.५.४ विद्यालय, क्याम्पस तथा पेशागत जोखिम अधिक हुने संस्थाहरूमा स्वास्थ्य सूचना कक्षको स्थापनाका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- ८.५.५ प्रमुख सार्वजनिक स्थलहरूमा विद्युतीय माध्यम मार्फत स्वास्थ्य सन्देशहरू प्रवाह गरिने छ ।
- ८.५.६ समुदाय स्तरमा स्वास्थ्यकर आहार, व्यायाम, योग अभ्यासलाई प्रवर्धन गरिनेछ ।
- ८.५.७ लागू पदार्थको नियन्त्रण, मदिराको प्रयोगलाई निरुत्साहित तथा सुर्तिजन्य पदार्थको विक्रि वितरण र प्रयोगको प्रभावकारी नियमन गरिने छ । यस्ता अस्वस्थकर पदार्थहरूको प्रयोगलाई रोकथाम गर्न आवश्यक पैरवी तथा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरी यी व्यवहारबाट सिर्जित स्वास्थ्य समस्याको उपचार तथा पुनःस्थापनाको व्यवस्था गरिनेछ ।

८.६. स्वास्थ्य पर्यटन तथा पर्यटकका लागि स्वास्थ्यलाई संस्थागत रूपमा स्थापित गर्ने ।

८.६.१ प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूलाई स्वास्थ्यका दृष्टले पर्यटक मैत्री बनाईने छ ।

८.६.२ पोखरालाई स्वास्थ्य पर्यटनको उत्कृष्ट नमूनाको रूपमा विकास गरिनेछ ।

८.६.३ सम्बन्धित नगर तथा गाँउपालिकाहरूसँग समन्वय गरेर पोखरासंग अन्तर सम्बन्धित पर्यटकीय स्थान तथा पदयात्रा रुटहरूमा पर्यटक लक्षित स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराईनेछ ।

८.६.४ अन्तराष्ट्रिय विमा कम्पनिसंगको साभेदारीमा पोखरामा आउने पर्यटकको स्वास्थ्य उपचार खर्च सोभै विमा कम्पनिबाट हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

८.७. स्थानीय आवश्यकता संबोधनको लागि तथ्य तथा प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा गरी लागू गर्ने ।

८.७.१ विभिन्न स्रोतहरूबाट संकलित तथ्याङ्कहरूलाई विश्लेषण गरी यो जना तर्जुमाका साथै निर्णय प्रक्रियामा प्रयोग गर्ने प्रणालिको विकास गरिनेछ।

८.७.२ योजना प्रक्रियामा विभिन्न क्षेत्र तथा वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।

८.७.३ प्राथमिकता निर्धारण गरी सरकारी तथा नीजि स्वास्थ्य संस्थाहरूको समन्वयमा स्वास्थ्य सम्बन्धि अनुसन्धान गरिनेछ ।

८.७.४ स्वास्थ्य सूचना सहितको एकिकृत सूचना प्रणाली विकास गरिने छ ।

८.७.५ आवश्यक तथ्याङ्कहरू आवधिक रूपमा संकलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

८.७.६ महानगरपालिका अन्तरगत अनुसन्धान ईकाई स्थापना गरी नगर क्षेत्र भित्र गरिने अनुसन्धानहरूको नियमन गरिने छ ।

- ८.७.७ महानगरका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा सेवा प्रवाह विवरणको विद्युतीय अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।
- ८.७.८ उपलब्ध संचार माध्यमहरूलाई स्वास्थ्य सूचना प्रवाह गर्न अधिकतम उपयोग गरिनेछ ।
- ८.७.९ जन्म, मृत्यु, विवाह तथा बसाई सराई जस्ता प्रकृयाहरूको दर्ता पढ्कृतिलाई अनिवार्य तथा थप ब्यवस्थित गरी अध्यावधिक गरिनेछ।
- ८.७.१० स्थानीय आवश्यकता अनुसार निगरानी प्रणाली स्थापना गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
- ८.७.११ 'ई हेल्थ' अवधारणा अनुरूप गुणस्तरिय सेवा तथा सूचना ब्यवस्थापनमा प्रविधिको प्रयोगलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।
- ८.८ स्वस्थ, सक्षम, सुखी तथा उत्पादनशील जनशक्ति एवम् ब्यवस्थित बसोबासका लागि जनसंख्या ब्यवस्थापन तथा परिवार नियोजन सेवालालाई सुदृढ गर्ने ।**
- ८.८.१ बढ्दो जनसंख्यालाई ब्यवस्थापन गर्न आवास, कृषि, ब्यापार लगायतका क्षेत्रहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- ८.८.२ बढ्दो बसाइसराईलाई ब्यवस्थित गर्न शहर केन्द्रित सुबिधाहरूलाई ग्रामीण वडा सम्म बिस्तार गरिनेछ ।
- ८.८.३ परिवार नियोजनका पाँच वटै आधुनिक सेवाहरूलाई सम्पूर्ण सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट बाह्रै महिना उपलब्ध हुने सुनिश्चित गरिनेछ।
- ८.८.४ परिवार नियोजन सेवालालाई यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको रूपमा स्थापित गरिनेछ ।
- ८.८.५ सरकारी, निजि एवम सामुदायिक परिचालनको माध्यमबाट परिवार नियोजन सेवालालाई जनसंख्या ब्यवस्थापनसंग समायोजन गरी थप प्रभावकारी बनाईनेछ ।

८.९ स्थानीय आवश्यकताका आधारमा दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

८.९.१ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि आवश्यक स्वास्थ्य जनशक्तिको बृहत कार्य योजना तयार गरी लागू गरिनेछ ।

८.९.२ विश्वविद्यालय तथा शिक्षण संस्थाहरूसंग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता अनुसारको स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ ।

८.९.३ स्वास्थ्य संस्थामा जनशक्तिको निरन्तर उपलब्धताको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

८.९.४ स्वास्थ्य जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धीको लागि सेवाकालीन तालिम तथा पेशागत वृत्ती विकासलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

८.९.५ समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य सेवा विस्तारका लागि भौगोलिक तथा जनसंख्याको अनुपातमा सामूदायिक नर्सिङ् सेवाको अवधारणा लागू गरिनेछ ।

८.९.६ स्वास्थ्य क्षेत्रमा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेवकको अवधारणालाई समयानुकूल परिष्कृत गर्दै लगिनेछ ।

८.१०. स्वास्थ्य क्षेत्रमा दिगो विकासका लागि स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता र वित्तिय सुरक्षा प्रदान गर्न महानगरबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी बढाउदै लैजाने र निजि तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्राप्त वित्तिय श्रोतको समुचित उपयोग गर्ने

८.१०.१ स्वास्थ्य क्षेत्रमा खर्च गरिने रकम खर्च नभई लगानी भएको तथ्यलाई आत्मसाथ गर्दै महानगरबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्दै लगिनेछ ।

८.१०.२ बाह्य तथा आन्तरिक सहयोग निकाय एवं निजि क्षेत्रसंग समन्वय गरी स्वास्थ्यको प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरुमा लगानी बढाईने छ ।

८.१०.३ महानगरबाट स्वास्थ्य सेवा उपभोग गर्ने अन्य स्थानीय तहहरूसंगको पारस्परिक लगानी, समन्वय र सहकार्यमा संबद्ध नागरि

कहरुलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिने छ।

८.१०.४ निजि क्षेत्रको सामाजिक उत्तरदायित्वको अवधारणा अनुरूप स्वास्थ्य सेवामा लगानी गर्न तथा पहुँच नपुगेका क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्न सहकार्य गरिनेछ।

८.११ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रबाहका लागि स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन, स्तरोन्नति तथा नियमन गर्ने ।

८.११.१ आवश्यकताका आधारमा सरकारी अस्पताल, निदान केन्द्र, औषधी पसल स्थापना तथा सञ्चालन गरिनेछ ।

८.११.२ स्थानीय स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सक्षम र सक्रिय बनाईने छ ।

८.११.३ कानूनी व्यवस्था गरी निजि तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित अस्पताल, निदान केन्द्र, औषधी पसल लगायतका स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन अनुमति, नविकरण, सहजिकरण र नियमन गरिनेछ ।

८.११.४ स्वास्थ्य संस्थाहरुको पूर्वाधार मापदण्ड निर्धारण गरी सोही अनुसार पूर्वाधार निर्माण तथा नियमन गरिनेछ ।

८.११.५ स्वास्थ्य सम्बन्धि गतिविधी सञ्चालन गर्ने गैर सरकारी संस्थाहरुलाई एक द्वार प्रणालीमा आबद्ध गरी महानगरको प्राथमिकताका आधारमा परिचालन तथा नियमन गरिनेछ ।

८.१२ बिद्यमान सामाजिक स्वास्थ्य बिमा मार्फत विशिष्ट स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने ।

८.१२.१ सम्पूर्ण महानगरवासीलाई स्वास्थ्य विमामा समेटिनेछ ।

८.१२.२ विपन्न तथा प्रथमिकतामा परेका लक्षित वर्गलाई सहूलियतमा स्वास्थ्य विमामा आबद्ध गरिनेछ ।

८.१२.३ राष्ट्रिय बिमा समितिको समन्वयमा विद्यमान स्वास्थ्य बिमाको सेवा र सुविधाको दायरालाई स्थानीय आवश्यकताका आधारमा विस्तार गरिनेछ ।

८.१३. महानगरवासीको स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।

८.१३.१ जल, वायु, माटो र ध्वनि प्रदुषणको मात्रा अन्तराष्ट्रिय मापदण्डको आधारमा नियमन गरिनेछ ।

८.१३.२ शिशा तथा पारो जस्ता हानिकारक रसायनवाट स्वास्थ्यमा हुने प्रतिकूल असरलाई कम गर्नका लागि मापदण्ड निर्धारण गरी प्रभावकारी रुपमा नियमन गरिनेछ ।

८.१३.३ यातायातका साधनहरु वातावरण मैत्री बनाउन राष्ट्रिय मापदण्डको कडाईका साथ नियमन गरिनेछ ।

८.१३.४ स्वस्थ आवास तथा बस्ती विकासका लागि मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गरिने छ ।

८.१३.५ विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरुवाट निस्कासित हुने स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहोरको बैज्ञानिक तवरले एकिकृत रुपमा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

८.१३.६ सबै स्वास्थ्य संस्थामा सर्वव्यापी सावधानीको अवधारणालाई अनुसरण गरी फोहर संकलन, ढुवानी तथा विसर्जनको उचित व्यवस्था गरिने छ ।

८.१३.७ आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी दैनिक रुपमा निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

८.१४. सरुवारोग, महामारी, प्राकृतिक प्रकोप तथा बिपद् व्यवस्थापन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य एवम् पुनःस्थापनाको एकिकृत रुपमा व्यवस्थापन गर्ने

८.१४.१ सरुवारोग, महामारी, प्राकृतिक प्रकोप तथा बिपद् व्यवस्थापनको पूर्व तयारीका लागि संस्थागत विकास गरिने छ ।

८.१४.२ सरुवारोग, महामारी, प्राकृतिक प्रकोप तथा बिपद् व्यवस्थापन प्रणालिलाई सुदृढ एवम् संस्थागत गरिने छ ।

८.१४.३ क्षयरोग, एच.आइभी, औलो तथा पानीवाट सर्ने लगायतका सरुवा रोगहरुको रोकथाम नियन्त्रण उपचार तथा पुनःस्थापनामा

प्राथमिकता दिइनेछ ।

९. संस्थागत व्यवस्था

९.१ यस नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि राज्यको पुनर्संरचना समेतलाई ध्यानमा राखी संघीय तथा प्रादेशिक सरकारको सिफारिस गरेको संस्थागत बिकासको आधार एवम् महानगरको आवश्यकता समेतलाई मध्य नजर गर्दै संस्थागत स्वरूपको स्थापना गरिनेछ ।

९.२ महानगरबाट तयार गरिने अन्य विषयगत नीति तथा कार्यविधिहरुमा स्वास्थ्यका विषयहरुलाई समावेश गरिनेछ ।

१०. वित्तीय स्रोत

संघिय तथा प्रादेशिक सरकारी स्रोत तथा साधन, महानगरको आन्तरिक स्रोत, निजि क्षेत्र, संघ संस्था तथा समुदायको लगानी तथा सहलगानी एवम् वैदेशिक सहयोग तथा ऋण, समग्रमा 'पोखरा लेखनाथ महानगर को स्वास्थ्य नीति २०७४' कार्यान्वयनका मुख्य वित्तिय स्रोत हुने छन् ।

११. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

यस नीति अन्तरगत स्वास्थ्य सेवाका विविध पक्षको नियमित रूपले अनुगमन र मूल्याङ्कनको व्यवस्था गर्न चुस्त र प्रभावकारी प्रणाली बनाई कार्यान्वयनमा ल्याईने छ । यस नीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न अनुगमन मूल्याङ्कन खाका सहितको विस्तृत कार्य योजना बनाई लागू गरिनेछ ।

१२. जोखिम

राज्यको पुनःसंरचनाको प्रारम्भिक चरण, बढ्दो जन आकांक्षा, बढ्दो बसाई सराई तथा जनसंख्या, महानगरपालिकाको संस्थागत बिकासको चरणमा रहेको, सिमित साधन स्रोत र महानगरको प्राथमिकता, स्वास्थ्य

समग्र विकासको मुद्दाका रूपमा स्थापीत गराउनु पर्ने विध्यमान अवस्थामा यस नीति तथा रणनीतिले अपेक्षा गरेका नतिजाहरु प्राप्तिमा केही जोखिम हुन सक्छन ।

माथि उल्लेखित जोखिमको बाबजुद महानगरवासीलाई सर्वसुलभ गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चित गरी स्वस्थ नागरिकहरु तयार गर्न 'पोखरा लेखनाथ महानगरको स्वास्थ्य नीति, २०७४' को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गरी जोखिमको न्युनिकरण गरिनेछ ।

प्रमाणिकरण मिति : २०७५।०२।१०

प्रकाशन मिति : २०७५।०२।१०

आज्ञाले
दीर्घनारायण पौडेल
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत